

University of Groningen

Mediation in de Algemene wet bestuursrecht: de hoogste tijd?

Tolsma, H.D.

Published in:
Tijdschrift Conflicthantering

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:
2009

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):
Tolsma, H. D. (2009). Mediation in de Algemene wet bestuursrecht: de hoogste tijd? *Tijdschrift Conflicthantering*, 2, 17-21.

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Mediation in de Algemene wet bestuursrecht: de hoogste tijd?

Het bestuursrecht kent op dit moment geen regels over de toepassing van mediation in bestuursrechtelijke conflicten. Is het instrument van mediation inmiddels niet al zodanig uitgekristalliseerd in het bestuursrecht, dat de tijd rijp is voor een verankering in de Algemene wet bestuursrecht?

Door Hanna Tolsma

De overheid wordt jaarlijks geconfronteerd met een veelheid aan conflicten met burgers over overheidsbesluiten. Een burger die het niet eens is met bijvoorbeeld een bouwvergunning, subsidieverlening of belastingaanslag, kan daartegen bezwaar aantekenen. Er zijn signalen dat de in de Algemene wet bestuursrecht (hierna Awb) neergelegde juridische procedures in de praktijk niet voldoen. De formele wijze waarop de juridische procedures in de praktijk worden vormgegeven, wijkt af van de behoefte van burgers en bestuursorganen. 'Juridisering van conflicten', 'het niet-tijdig nemen van beslissingen' en 'niet luisteren naar de burger' is het beeld dat bestaat van de procedurele aanpak van bestuursrechtelijke conflicten. Uit het rapport van de Derde Evaluatiecommissie Awb blijkt dat burgers een informele procedure verlangen met direct persoonlijk contact.¹ Mediation wordt beschouwd als een belangrijk alternatief voor de in de Awb vastgelegde juridische procedures.

In het bestuursrecht ontbreekt regelgeving ten aanzien van het gebruik van mediation. Dat mediation ook in bestuursrechtelijke conflicten kan worden toegepast, kreeg aan het einde van de vorige eeuw bekendheid.² Spoedig werd in de literatuur gepleit voor regulering van mediation in de Awb.³ De algemene opvatting was destijds dat het idee van mediation in bestuursrechtelijke conflicten eerst uitgekristalliseerd zou moeten zijn, alvorens tot een wettelijke verankering in de Awb over te gaan. Zo is in 2001, bij de bespreking van het VAR-preadvies van Pach, de stelling dat een wettelijke regeling met betrekking tot alternatieve vormen van geschillenbeslechting nog niet wenselijk en noodzakelijk is, in stemming gebracht. Een meerderheid van de aanwezigen was het toen met deze stelling eens.⁴

In de tussentijd is echter in de praktijk van het bestuursrecht

veel ervaring opgedaan met mediation. Diverse gemeenten en provincies maken gebruik van conflictoplossingsgerichte methoden bij de besluitvorming. Ook organisaties als het UWV en de Belastingdienst zetten mediation in om conflicten met burgers over besluiten zo vroeg mogelijk op te lossen.⁵ Vanuit de gerechtelijke procedure worden tevens geschillen geselecteerd en doorverwezen naar mediation. Op dit moment worden conflictoplossingsgerichte methoden toegepast in bestuursrechtelijke conflicten op zeer diverse beleidsterreinen, zoals het ambtenarenrecht, het fiscale recht, het sociaalezekerheidsrecht en het omgevingsrecht.

Is het de hoogste tijd voor regulering van mediation in de Awb? In dit artikel zal op een verkennende wijze op deze vraag worden ingegaan. Allereerst worden algemene argumenten pro en contra regulering in de Awb uiteengezet. Vervolgens wordt van drie juridische aspecten van mediation beoordeeld of een regeling in de Awb gewenst is. Ten eerste het beslissen over de inzet van mediation. Ten tweede de termijnen uit de Awb, die dikwijls worden gezien als belemmering voor het gebruik van mediation. En ten derde het sluitstuk van succesvolle mediation: de overeenkomst. Een vreemde eend in de bijt, nu het bestuursrecht draait om besluiten.

Argumenten pro en contra regulering in de Awb

Met de Awb is beoogd om uitvoering te geven aan de in artikel 107, lid 2 Grondwet neergelegde opdracht aan de wetgever om algemene regels van bestuursrecht vast te leggen. De Awb is opgezet als een aanbouwwet die stapsgewijs, in tranches, tot stand komt. Het doel van de wetgever is niet om al het ongeschreven bestuursrecht in de Awb op te nemen. Voor regulering in de Awb moet dan ook alleen gekozen worden als daarvoor goede argumenten te geven zijn.

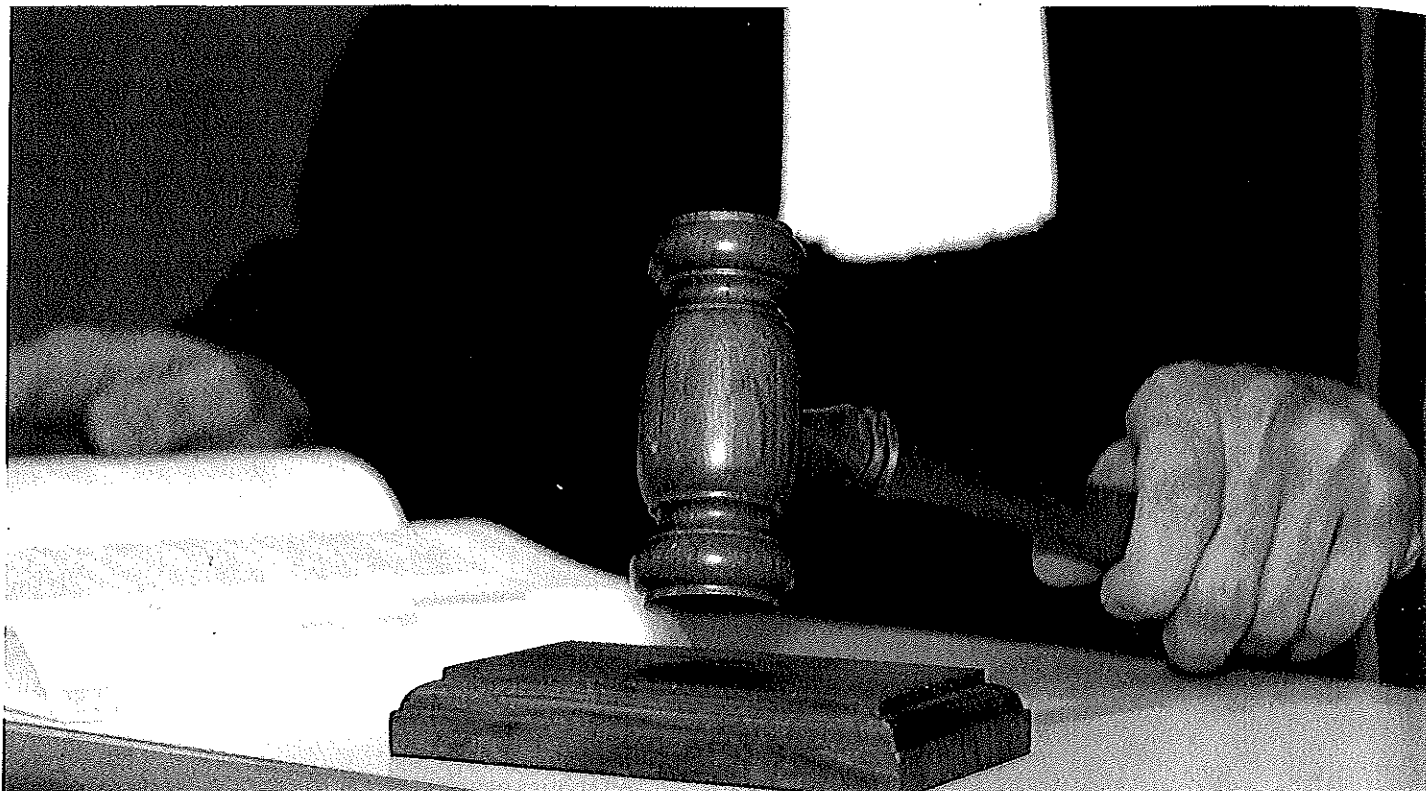

Foto: HH/Marie Cecile Thijs

In de memorie van toelichting van de Awb wordt een aantal voor- en nadelen van codificatie (het vastleggen van regels in de wet) genoemd.⁶ Een belangrijk voordeel is dat met codificatie van jurisprudentie de kenbaarheid van het recht en daarmee de rechtszekerheid wordt bevorderd. Codificatie kan bijdragen aan de eenheid en de systematiek van het bestuursrecht. In wetgeving vastgelegde regels zijn toegankelijker dan het ongeschreven recht dat uit de jurisprudentie moet worden afgeleid. Met het vastleggen van rechtsregels in de wet wordt niet beoogd om de verdere ontwikkeling van het ongeschreven recht te blokkeren. De behoefte aan rechtsvorming blijft ook na codificatie bestaan. Met codificatie van regels die in de jurisprudentie nog niet voldoende zijn uitgekristalliseerd moet men terughoudend zijn. Een nadeel van de vaststelling van dergelijke regels is dat vernieuwingen of verfijningen die zonder codificatie mogelijk zouden zijn geweest, worden tegengehouden. De wetgever bepaalt uiteindelijk of een jurisprudentiële ontwikkeling als voltooid en rijp voor codificatie is te beschouwen. Een ander nadeel is dat codificatie van ongeschreven recht al gauw leidt tot een wijziging of een toevoeging van de bestaande praktijk. Codificering kan met andere woorden ook leiden tot onnodige juridificering. Naast het vastleggen van geldend recht kan met regulering ook beoogd worden om een ontwikkeling in het recht te sturen (wenselijk recht). Juist voor het onderwerp mediation is deze functie van regulering relevant. Vanwege de aard van mediation is relatief weinig jurisprudentie (geldend recht) voorhanden. Als partijen met bemiddeling het conflict oplossen, wordt het geschil in beginsel niet meer aan de rechter voorgelegd. Komen

partijen er niet uit, dan wordt de bezwaar- of beroepsprocedure hervat. De huidige Awb kan mogelijk belemmerend werken voor de verdere ontwikkeling van mediation in bestuursrechtelijke conflicten. Regulering in de Awb kan wenselijk zijn om juridische knelpunten in de praktijk op te lossen.

Beslissen over de inzet van mediation

Over het gebruik van mediation is in de Awb niets geregeld. Dit roept vragen op. Ligt het initiatief voor mediation bij het bestuursorgaan? Is het bestuur gehouden om in te gaan op een verzoek van een burger? In het navolgende wordt gekeken in hoeverre in literatuur en jurisprudentie hierover duidelijkheid bestaat en of regulering in de Awb gewenst is. Uit jurisprudentie volgt dat van het bestuur niet verlangd kan worden dat het ingaat op een voorstel tot mediation van een burger. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State is hierover duidelijk in haar uitspraak van 6 augustus 2008. In deze zaak betogen appellanten dat de rechtbank niet heeft onderkend dat het bestuursorgaan (het college van burgemeester en wethouders) ten onrechte na de hoorzitting in het kader van de bezwaarprocedure niet meer heeft willen overleggen en evenmin wilde ingaan op een voorstel tot mediation. De Afdeling bestuursrechtspraak oordeelt: 'Er valt geen rechtsregel aan te wijzen op grond waarvan het college daartoe gehouden zou zijn, alvorens het besluit op bezwaar te nemen.'⁷ Wellicht speelt in de uitspraak mee dat mediation door appellanten werd verlangd nadat een hoorzitting had plaatsgevonden. Kan het bestuur dan zomaar ieder verzoek van een burger om mediation naast zich neerleggen? Mijns inziens is dit niet het

geval. Een bemiddelende rol van het bestuur kan nodig zijn in verband met een zorgvuldige voorbereiding van besluiten. Uit literatuur en jurisprudentie blijkt dat op het bestuur, op grond van artikel 3:2 Awb (zorgvuldigheidsbeginsel), onder omstandigheden een rechtsplicht rust om onderzoek te verrichten naar de mogelijkheid van een minnelijke oplossing.⁸ De reikwijdte van een dergelijk onderzoek is afhankelijk van de omstandigheden van het geval. Beschikt het bestuur over beleidsvrijheid, dan strekt de onderzoeksplicht naar de mogelijkheid van een minnelijke oplossing niet verder dan de belangen die gelet op artikel 3:4, eerste lid Awb (belangenafweging) bij de besluitvorming mogen worden betrokken. Bij het bepalen van de reikwijdte van de onderzoeksplicht van het bestuur speelt eveneens de eigen verantwoordelijkheid van de belanghebbende een rol om op grond van artikel 4:2, tweede lid Awb eraan bij te dragen dat het besluit van het bestuur berust op voldoende kennis van de relevante feiten. Zo kan het zijn dat voor het bestuur één plicht ontstaat om onderzoek te verrichten naar de mogelijkheid van een minnelijke oplossing, nadat een belanghebbende zelf een oplossing heeft voorgesteld. Een bestuursorgaan dient kortom eerst te onderzoeken of een conflict geschikt is voor bemiddeling. Is dat het geval, dan moet vervolgens worden gezien hoe bemiddeld gaat worden. Opmerking verdient dat de inschakeling van een mediator slechts een van de manieren is waarop het bestuur kan bemiddelen in bestuursrechtelijke conflicten. Volgens de evaluaties van de mediationprojecten van de provincie Overijssel en het UWV kan het bestuur veelal in onderling overleg met de bezwaarmaker een conflict oplossen, zonder dat een beroep hoeft te worden gedaan op een onafhankelijke mediator.⁹ Een formeel mediationtraject is niet nodig omdat een conflict na ambtelijk overleg, bestuurlijk overleg of telefonisch contact wordt opgelost. De efficiency en effectiviteit van de besluitvorming lijkt vooral toe te nemen door het gebruik van zogenoemde *mediationvaardigheden*.

Hoewel de rechtsplicht om onderzoek te verrichten naar een minnelijke oplossing kan worden ingelezen in artikel 3:2 Awb, ontbreekt een expliciete verwijzing naar bemiddeling. Een argument tegen expliciete codificatie is dat de wet al voldoende aanknopingspunten biedt om een bemiddelende rol van het bestuur te verlangen. De bestuursrechter kan bijdragen aan verdere rechtsvorming door, meer dan tot dusverre gebeurt, het bestuur te wijzen op zijn rechtsplicht om onderzoek te verrichten naar de mogelijkheid van een minnelijke oplossing. De argumenten voor codificatie van geldend recht lijken echter zwaarder te wegen. Met een verankering in de Awb is buiten twiifel dat de wetgever mediation erkent als instrument om bestuursrechtelijke conflicten op te lossen. De kenbaarheid van mediation voor zowel bestuur als burger wordt vergroot en kan het gebruik ervan bevorderen.

In de literatuur wordt bepleit dat de mogelijkheid van mediation als een recht in de bezwaarprocedure moet worden verankerd.¹⁰ Dat de bezwaarfase geschikt is om naar een oplossing te zoeken, is door de wetgever overigens al in de memorie van toelichting van de Awb benadrukt.¹¹ Mijns inziens is een beperking tot enkel mediation niet zinvol, nu in de praktijk van het bestuursrecht juist ook andere conflictoplossingsgerichte methoden worden gebruikt. Een regeling zoals voorgesteld door Kaajan acht ik dan ook te beperkt. Zij presenteert een regeling waarbij een bestuursorgaan bij bekendmaking van het besluit moet meedelen of het bereid is om mee te werken aan mediation (een toevoeging aan art. 3:45 Awb).¹² In een bezwaarschrift moet de burger vervolgens aangeven of hij al dan niet mee wil werken (een uitzondering op art. 6:5 sub d Awb). Een regeling zoals voorgesteld door Allewijn sluit naar mijn oordeel beter aan bij de praktijk. Aan hoofdstuk 7 Awb kan volgens hem worden toegevoegd: 'Alvorens op het bezwaar te besluiten onderzoekt het bestuursorgaan of – binnen de kaders van wet- en regelgeving – een minnelijke oplossing tussen partijen mogelijk is.'¹³

Termijnen in de Awb

De in de Awb vastgelegde termijnen voor de procedures worden vaak gezien als een probleem voor het gebruik van mediation in bestuursrechtelijke conflicten.¹⁴ Deze vastgelegde termijnen moet het bestuur bij het nemen van een besluit in acht nemen en dwingen de burger om een formeel geschrift in te dienen om zijn rechtspositie te beschermen. Bezien wordt of aanpassing van de Awb op dit punt gewenst is. Het bestuur dient op grond van artikel 4:13 Awb ten minste binnen acht weken te beslissen op een aanvraag. In de bezwaarfase geldt ingevolge artikel 7:10, eerste lid Awb een beslistermijn voor het bestuur van zes weken of – indien een externe adviescommissie is ingesteld – tien weken.¹⁵ Een burger moet op grond van artikel 6:7 en 6:8 Awb binnen zes weken bezwaar aantekenen. Deze termijnen kunnen de onderhandelingen tussen partijen in het kader van mediation onder druk zetten. Als na een besluit mediation wordt gestart, en partijen zijn er na zes weken nog niet uit, dan is bezwaar niet meer mogelijk. Wil men het recht op bezwaar en beroep niet verliezen, dan is het indienen van een pro-formabezwaarschrift noodzakelijk. In de literatuur wordt betoogd dat de wetgever belemmeringen die worden veroorzaakt door vastliggende termijnen in het bestuursrecht, middels een wettelijke regeling zou moeten wegnemen.¹⁶ Zo moet volgens Kaajan in de wet worden vastgelegd dat het bestuur een beslissing op bezwaar opschort wanneer wordt overgegaan tot mediation.¹⁷ Deze aanvulling van de Awb acht ik niet noodzakelijk. De Awb biedt al mogelijkheden om vastgelegde termijnen in de bezwaarfase op te schorten. Op grond van artikel 7:10, derde lid Awb kan het bestuursorgaan de beslistermijn met vier

weken verdagen. Artikel 7:10, vierde lid Awb bepaalt dat verder uitstel mogelijk is, mits de indiener daarmee instemt en derden daardoor niet in hun belangen worden geschaad. Overigens is interessant om te bezien of de vastgelegde termijnen in de praktijk ook voor problemen zorgen. Opmerkelijk is dat de gemiddelde behandelduur van bezwaren in de provincie Overijssel door het gebruik van conflictoplossingsgerichte methoden gedaald is van twintig weken naar slechts vijf weken.¹⁸ In overleg met de burger wordt de behandeling van het bezwaar opgeschort gedurende het tijdstip dat naar een oplossing wordt gezocht. Artikel 7:10, vierde lid Awb blijkt niet te worden toegepast. De gemiddelde behandelduur van conflicten zou feitelijk langer dan vijf weken kunnen zijn. Duidelijk is dat de termijnen in de bezwaarfase voldoende ruimte bieden voor bemiddeling. Nader onderzoek is wenselijk naar de vraag of de overige termijnen in de Awb (primaire fase en beroep) een hindernis vormen voor het gebruik van mediation.

Het sluitstuk van mediation: de overeenkomst

Een geslaagde mediation wordt beëindigd met een overeenkomst.¹⁹ Het bestuursrecht gaat uit van een besluitvormingsfase die eindigt met een besluit in de zin van artikel 1:3 Awb. De combinatie van civielrechtelijke en bestuursrechtelijke elementen leidt tot complicaties bij een juridische procedure over het resultaat van bemiddeling. Zo vormt de afdwingbaarheid van een vaststellingsovereenkomst bijvoorbeeld een serieus probleem. Het kan zijn dat een van de contractpartijen de overeenkomst niet kan of wil nakomen. Een ander risico is dat derden niet gebonden kunnen worden aan een vaststellingsovereenkomst waarbij zij geen partij zijn.²⁰ Bij niet-nakoming van een overeenkomst kent het privaatrecht aan partijen bepaalde rechten toe, zoals een vordering tot nakoming en een recht op schadevergoeding in geval van wanprestatie. Binnen het bestuursprocesrecht wordt een verzoek van een belanghebbende tot nakoming van de overeenkomst beoordeeld aan de hand van het vertrouwens-

weinig zinvol. Dat het ontbreken van een regeling voor complicaties zorgt, is niet aan twijfel onderhevig. Bij het inpassen van de figuur van de overeenkomst in het systeem van de Awb zullen praktische keuzes gemaakt moeten worden. Lastig bij een mogelijke regeling van de overeenkomst is bijvoorbeeld het bepalen van de reikwijdte van de regeling. In de literatuur wordt geen eenduidige terminologie gebruikt ten aanzien van de overeenkomst waarbij het bestuur partij is. Bovendien wordt betoogd dat een algemene regeling niet thuishoort in de Awb maar in het Burgerlijk Wetboek (BW), vanwege het feit dat de figuur van de overeenkomst naar huidig recht ook gereguleerd wordt in het BW.²³ Dit is mijns inziens geen overtuigend argument om een eventuele toekomstige regeling van een specifiek soort overeenkomst, welke primair een bestuursrechtelijk karakter heeft, niet in de Awb op te nemen.

Het Duitse bestuursrecht kent al sinds 1977 een regeling van de overeenkomst. In § 54 *Verwaltungsverfahrensgesetz* is bepaald dat een bestuursrechtelijke rechtsverhouding door middel van een overeenkomst kan worden vastgesteld, gewijzigd of beëindigd. In de bepaling is expliciet opgenomen dat het bestuur, in plaats van een besluit te nemen, met de burger een overeenkomst aan kan gaan. Daarnaast kan een overeenkomst dienen ter voorbereiding van een besluit of niet direct samenhangen met een besluit. Het is de vraag of een beschikkingvervangende overeenkomst ook in het Nederlandse bestuursrecht wenselijk is.²⁴ Een voordeel kan zijn dat de rechtsverhouding tussen bestuur en burger met een overeenkomst direct is vastgesteld en dat niet gewacht hoeft te worden op een besluit ter uitvoering van de overeenkomst. Ook kan beredeneerd worden dat de beschikkingvervangende overeenkomst beter aansluit bij een bestuursrechtelijke praktijk waarin besluiten soms door onderhandelingen tussen bestuur en burger tot stand komen. Een rechtsvergelijkende studie met Duitsland kan meer inzicht geven in de voor- en nadelen van de beschikkingvervangende overeenkomst.

Het is de vraag of een beschikkingvervangende overeenkomst wenselijk is

beginsel. Als een beroep op het vertrouwensbeginsel slaagt, beschikt de bestuursrechter niet over de mogelijkheid om het bestuur te veroordelen tot nakoming van de overeenkomst. Ook het vorderen van schadevergoeding op grond van wanprestatie is binnen het bestuursprocesrecht niet mogelijk. De Awb is niet toegesneden op het beslechten van conflicten over een overeenkomst en kan daarom belemmerend werken voor de verdere ontwikkeling van mediation in bestuursrechtelijke conflicten. Een regeling in de Awb is gewenst.²¹ Volgens Verseveld is de jurisprudentie nog volop in beweging.²² Nadere rechtsvorming in de jurisprudentie afwachten lijkt mij echter

Conclusie

Mediation vormt een belangrijk instrument voor de overheid om de dienstverlening aan burgers te verbeteren en de administratieve lasten te beperken. Gelet op de verdere ontwikkeling van het gebruik van mediation en andere conflictoplossingsgerichte methoden in bestuursrechtelijke geschillen, is het van essentieel belang dat het juridische kader van de Awb geen hindernis vormt. Tegelijkertijd moet gewaakt worden voor het risico dat mediation onnodig wordt geformaliseerd. In deze bijdrage is van drie aspecten van mediation in bestuursrechtelijke conflicten beoordeeld of regulering in de Awb gewenst is.

Op grond van deze analyse verdient het aanbeveling dat de keuze voor bemiddeling en de overeenkomst na succesvolle bemiddeling gereguleerd worden in de Awb. Ten aanzien van de in de Awb vastgelegde termijnen is geconstateerd dat de termijnen in de bezwaarfase geen belemmering vormen voor bemiddeling.

In deze bijdrage zijn slechts drie aspecten van mediation in bestuursrechtelijke conflicten onderzocht. Een uitgebreider onderzoek naar mediation en andere conflictoplossingsgerichte methoden is noodzakelijk om te beoordelen in hoeverre een regeling gewenst is van alle relevante aspecten, waaronder afstand van recht, de vertrouwelijkheid bij bemiddeling en de onderhandelingsruimte van het bestuur. Essentieel bij verder onderzoek is dat aandacht wordt besteed aan de vraag in hoeverre het ontbreken van een regeling in de Awb in de praktijk voor problemen zorgt. Dat er een regeling moet komen in de Awb staat mijns inziens buiten kijf. De ontwikkeling van mediation en andere conflictoplossingsgerichte methoden in de praktijk van het bestuursrecht dient, gelet op de transparantie en rechtszekerheid, ook zijn weerslag te vinden in de Awb.

Noten

- 1 Commissie Evaluatie Awb III, p. 15-16 (*Kamerstukken II* 2006/07, 29 279, nr. 51).
- 2 Zie B.E.S. Chin-A-Fat, 'Mediation in het milieurecht', in: F.C.A.M. Michiels (red.), *Recht op het doel af. Opstellen over doelmatigheid en doeltreffendheid van het overheidshandelen in de democratische rechtsstaat*, Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 1998, p. 207-227; N.S.J. Koeman, 'Bemiddeling als vorm van alternatieve geschillenbeslechting in ruimtelijke ordening en milieu', *BR* 1995, p. 729-733.
- 3 M. Kaajan, 'Mediation in het bestuursrecht. Mogelijkheden voor een wettelijke regeling', *AA* 2001, p. 64-73; G.H. Addink, A.J. Floole en P. Kort, 'Bemiddeling in bestuursrechtelijk rechtsvergelijkend perspectief: een voorstel voor een wettelijke regeling', *NTB* 2000, p. 119-127.
- 4 Verslag van de algemene vergadering, VAR-reeks 127 2002, p. 92.
- 5 Zie H.D. Tolsma, *Bemiddelend bestuur. Juridische aspecten van bemiddeling bij de bestuurlijke besluitvorming* (diss. Groningen), Den Haag: BJu 2008. Hoofdstuk 6 bevat een praktijkverkenning.
- 6 PG Awb I, p. 21-22.
- 7 ABRvS 6 augustus 2008, *LJN* BD9421.
- 8 Tolsma 2008, a.w., hoofdstuk 2.
- 9 Samen werken aan de oplossing voor het bezwaar 2005 en 2006 (UWV); Project Mediation, *Eindrapportage 2001-2005* (provincie Overijssel).
- 10 B. Jongmans, 'Fiscale mediation is here to stay!', *WFR* 2006, p. 887.
- 11 PG Awb I, p. 329.
- 12 Kaajan 2001, a.w., p. 72.
- 13 D. Allewijn, 'Naar een probleemoplossend systeem van rechtsbescherming', *NTB* 2007, p. 154-156.
- 14 Vgl. L.F. Wiggers-Rust (red.), *Mediation: een nieuw instrument in het speelveld van milieu en ruimtelijke ordening*, BJu 1999, p. 61.
- 15 Overigens strekt een wetsvoorstel (*Kamerstukken II* 2008/09, 31 751, nr. 1-4) ertoe deze termijnen wat minder rigide te maken.
- 16 K.J. de Graaf, *Schikken in het bestuursrecht. Een rechtsvergelijkend onderzoek naar de mogelijkheden en consequenties van schikken in bestuursrechtelijke procedures* (diss. Groningen), Den Haag: BJu 2004, p. 41; I.C. van der Vlies, 'Geschillenbeslechting en conflictbehandeling, Juridisch geregeld', in: B.J. van Ettekoven, M.A. Pach en I.C. van der Vlies, *Alternatieven van en voor de bestuursrechter* (VAR-reeks 126), Den Haag: BJu 2001, p. 208.
- 17 Kaajan 2001, a.w., p. 72.
- 18 A.M. de Koning en J. Brouwer, *Methode Overijssel: bouwen aan vertrouwen*, Rotterdam: NMI 2008. Het gebruik van mediation leidt overigens niet tot een snellere afhandeling van bezwaarschriften, zie: K.J. de Graaf, A.T. Marseille en M. Herweijer, *Mediation in bezwaar. Evaluatie Mediationproject Provincie Overijssel*, Groningen: Vakgroep Bestuursrecht en Bestuurskunde, Rijksuniversiteit Groningen 2003, p. 87.
- 19 Zie artikel 10 NMI Mediation Reglement 2008.
- 20 Zie o.a. Rb's-Hertogenbosch 3 april 2008, *LJN* BC9943; ABRvS 30 mei 2007, *LJN* BA5953.
- 21 Van der Vlies 2001 a.w., p. 207.
- 22 Vgl. M.J.A. Verseveld, 'Mediation naast rechtspraak in het bestuursrecht. Juridische aspecten van mediation hangende een bestuursrechtelijke procedure', *JBplus* 2006, p. 110.
- 23 C.N.J. Kortmann, 'Overeenkomsten in de vijfde tranche van de Awb?', in: C.H. Bangma, M.A.M. Dieperink en C.N.J. Kortmann, *De vijfde tranche* (Jonge VAR-reeks 1), Den Haag: BJu 2003, p. 85-126.
- 24 Vgl. CRvB 18 oktober 2001, *TAR* 2002/35.

Over de auteur

Hanna Tolsma (1980) is als universitair docent verbonden aan de vakgroep Bestuursrecht en Bestuurskunde van de Rijksuniversiteit Groningen. In 2008 is zij gepromoveerd op het proefschrift *Bemiddelend bestuur. Juridische aspecten van bemiddeling bij de bestuurlijke besluitvorming*.

